

HOOFDSTUK 3 DE MAITREYA LEGENDE.

1 De vroegste geschriften

De geschriften waarin voor het eerst verhaald wordt van Maitreya's toekomstige leven, behoren tot de canonieke literatuur van de Hinayana traditie. Ze zijn van Indische afkomst en geschreven in het Sanskrit of Pali. In deze vroegste geschriften staat Maitreya nog niet centraal. De legende wordt niet in een apart, op zichzelf staand geschrift aangeboden, maar vormt een onderdeel van een groter geheel. De informatie over Maitreya is schamel en geeft geen gedetailleerd beeld van zijn leven en werk.

De fragmenten worden in samenhang met andere thema's gepresenteerd. In het Cakkavatti-Sihanada Sutta wordt de profetie van Maitreya gekoppeld aan het verhaal van de verscheidene wereldheersers, de wereldperioden en het daarbij horend verschil in levensduur van de mens. In de Divyavadana wordt de profetie van Maitreya verbonden met de 'legenden' van de koningen Maha-Pranada en Samkha en monnik Kasyapa. In de Mahavastu worden slechts enkele toespelingen met betrekking tot Maitreya gemaakt en wordt, heel summier, een aantal aspecten van zijn vorige levens beschreven. In al deze teksten, overeenkomstig de aard van het sutra, wordt de suggestie gewekt dat de Boeddha zelf de verteller is. In de nu volgende inhoudelijke beschrijving van deze drie sutra's maak ik onder anderen gebruik van Abegg, Leumann en Sponberg.¹

1.1 Het Cakkavatti-Sihanada Sutta

In de afscheidsrede in het Mahaparinibbana Sutta spreekt de Boeddha in het algemeen over toekomstige Boeddha's. (hoofdstuk twee, paragraaf 5.3) Het Cakkavatti-Sihanada Sutta, ook een tekst uit de Digha Nikaya, bevat de oudste in de Pali-canon aanwijsbare vermelding van de eerstvolgende Boeddha na Gautama. De Boeddha noemt in deze Sutta de toekomstige Boeddha specifiek bij naam: Metteyya (het Pali- equivalent van het Sanskrit woord voor Maitreya)². Verder wordt Maitreya als Boeddha van de toekomst in de Pali-canon niet genoemd. Hij speelt dan ook nauwelijks een rol van betekenis in deze teksten.

Het Cakkavatti-Sihanada Sutta begint en eindigt met een aansporing van de Boeddha van zijn volgelingen om volledig op zichzelf en op de Dharma te vertrouwen: 'Wees een eiland voor jezelf'. Het middenstuk van de tekst bevat, zoals gezegd, het verhaal van de wereldheersers en de door de Boeddha uitgesproken profetie dat Maitreya de eerstvolgende Boeddha wordt. Het is de Maitreya legende in capsule-vorm. Nu volgt in het kort de inhoud van de tekst.

Bloei en verval van samenlevingen

Da^ohanemi is de eerste van een serie machtige, wijze en rechtvaardige koningen. Als een plichtsgetrouw Aryan-cakravartin (universele koning) vervult hij zijn wereldse en religieuze plichten overeenkomstig de Dharma. Het gevolg is voorspoed, rijkdom en een levensduur van tachtigduizend jaar. Ook de volgende koningen leven overeenkomstig de Dharma en de levensduur is ook dan heel lang. In de loop van de tijd (vele honderduizenden jaren later) is er een koning die vanuit zijn eigen ideeën regeert en de Dharma verwaarloost. Tijdens zijn regering neemt het normbesef af. Het volk steelt en pleegt andere misdaden. Welvaart neemt onder de volgende serie koningen verder en verder af en ook de levensduur vermindert tot ze slechts honderd jaar is (de huidige tijd, waarin ook

¹ Leumann 1919, Maitreya-samiti, das Zukunftsideal der Boeddhisten; Abegg 1928, Der Messiasglaube in Indien und Iran; Sponberg/Hardacre 1988, Maitreya, the future Buddha

² Maitreya betekent 'vriendelijkheid' of 'liefdevolle goedheid'.

de Boeddha leefde).³ De zedelijke orde zal in de toekomst een nog groter dieptepunt bereiken. De Boeddha voorspelt hierover het volgende:⁴

"Monks, a time will come when the children of these people have a life-span of ten years. And with them, girls will be marriageable at five years old. And with them, these flavours will disappear: ghee, butter, sesame-oil, molasses and salt... And with them, the ten courses of moral conduct will completely disappear, and the ten courses of evil will prevail exceedingly: for those of a ten-year life-span there will be no word for 'moral'." (Walshe 1995, 401)

De periode van het zwaard

In deze tijd, zo gaat de Boeddha verder, zal een periode aanbreken waarin mensen elkaar als dieren afslachten. In deze 'periode van het zwaard', zoals ze genoemd wordt, vluchten mensen de wildernis in. Ze verschuilen zich in onherbergzame plaatsen om aan het geweld te ontkomen. Na een periode van zeven dagen, waarin ze van wortelen en vruchten leven, komen ze weer tevoorschijn. Deze vlucht in de wildernis brengt een innerlijke verandering teweeg en wordt door de Boeddha als volgt beschreven:

"Then, at the end of the seven days, they will emerge from their hiding-places and rejoice together of one accord, saying: 'Good beings, I see that you are alive!' And then the thought will occur to those beings: 'It is only because we became addicted to evil ways that we suffered this loss of our kindred, so let us now do good! What good things can we do? Let us abstain from the taking of life - that will be a good practice.' And so they will abstain from the taking of life, and, having undertaken this good thing, will practice it. And through having undertaken such wholesome things, they will increase in life-span and beauty. And the children of those whose life-span was ten years will live for twenty years." (Walshe 1995, 402)

De Maitreya profetie

Door het toenemende normbesef ontstaat er weer meer welvaart. Ook de levensduur neemt weer toe. Deze nieuwe ontwikkeling eindigt als koning Samkha, een cakravartin met buitengewone eigenschappen, regeert. Onder zijn bestuur wordt de levensduur opnieuw tachtigduizend jaar en heerst er volkomen vrede en harmonie. Onder deze machtige en rechtvaardige koning, zo voorspelt de Boeddha, zal de Boeddha met de naam Maitreya geboren worden:

"And in that time of the people with an eighty thousand year life-span, there will arise in the world a Blessed Lord, an Arahant fully-enlightened Boeddha named Metteyya, endowed with wisdom and conduct, a Well-Farer, Knower of the worlds, incomparable Trainer of men to be tamed, Teacher of gods and humans, enlightened and blessed, just as I am now. ... He will teach the Dhamma...He will be attended by a company of thousands of monks, just as I am attended by a company of hundreds." (Walshe 1995, 403)

Het verhaal eindigt wanneer koning Samkha zijn macht en bezittingen opgeeft en het monnikskleed aantrekt om Maitreya te volgen. De legende van de yupa's is verbonden met deze ommekeer.

"Then King Sankha will re-erect the palace (yupa)⁵ once built by King Maha-Panada and, having lived in it, will give it up and present it to the ascetics and Brahmins, the beggars... Then, shaving off hair

³ In de verschillende Maitreya geschriften wordt gerefereerd aan de donkere Kali-tijd waarin de Buddha moet werken. (zie onder andere paragraaf 2.2)

⁴ Volgens een sectie in de Mahavaṃsa (een bekende geschiedeniskroniek van Sri Lanka), zal het verval na Śakyamuni nog gedurende vijfduizend jaar toenemen. Tenslotte zal de levensduur nog maar tien jaar zijn. Op dat moment vindt er een omkering plaats en zal de levensduur weer toenemen tot uiteindelijk tachtigduizend. (uit Eliade 1987, vol. 9)

and beard, he will don yellow robes and go forth from the household life into homelessness under the supreme Boeddha Metteyya." (Walshe 1995, 404)

1.2 Divyavadana

De enige aan Leumann bekende Sanskrit-tekst die specifiek over Maitreya gaat, is een Avadana (een 'helden'-verhaal) die niet alleen over Maitreya's laatste leven gaat, maar ook over een aantal van zijn vorige levens. De vertelling behoort tot een grotere verzameling van Boeddhistische verhalen, de **Divyavadana**. Dit is een canonieke tekst van de Mula-Sarvastivadins en is, in tegenstelling tot de Anagatavamsa (paragraaf 2.1), geheel in proza geschreven. (Leumann 1918, 4) Er bestaat ook een Tibetaanse versie, die deels op een oudere tekst gebaseerd en door Schiefner⁶ vertaald is.

De legende over de offerzuilen en de profetie over Maitreya

In het Cakkavatti-Sihanada Sutta zien we dat koning Samkha, voordat hij monnik wordt, een prachtig paleis (yupa) laat herbouwen. Het is eenzelfde paleis waar eens koning Maha-Panada verbleef. In de Divyavadana wordt ons de koppeling van de Maitreya profetie met de oude legende over de yupa's (in het Duits vertaald als Offerpfosten) duidelijk.⁷ (Abegg 1928, 155). Naar aanleiding van een voorval vertelt de Boeddha hierin over de oorsprong van de yupa's. In een ver verleden laat koning Maha-Panada (Sanskrit Maha-Pranada) een aantal prachtige, oogverblindende zuilen bouwen. Het doel van deze zuilen is de koning eraan te herinneren om overeenkomstig de Dharma te leven:

"Wir Könige sind fahrlässig, weil wir reich an Genüssen sind, und wir vergessen alles im Augenblick. Stelle uns ein Zeichen auf, damit wir, wenn wir es anblicken, Gaben spenden und verdienstliche Werke üben."⁸ (Abegg 1928, 155)

Om zijn vrijgevigheid te tonen plaatst de koning een eethuis naast de offerzuilen. Het gevolg is echter dat bezoekers, door zoveel schoonheid en vrijgevigheid gegrepen, hun verplichtingen verwaarlozen. Koning Maha-Panada besluit daarop het eethuis weer af te breken. Omdat dit niet helpt, laat hij tenslotte de offerzuilen in de Ganges verdwijnen (Abegg 1928, 155). Ze worden niet vernietigd.⁹

Op de vraag van zijn leerlingen wanneer de zuilen definitief zullen worden vernietigd, verplaatst de vertelling van de Boeddha zich naar de tijd van Maitreya.¹⁰ In de profetie over Maitreya, zo blijkt, spelen de zuilen opnieuw een rol. De Boeddha begint, evenals in de Digha Nikaya, met een lofprijzing aan koning Samkha.¹¹ De levensomstandigheden zijn voortreffelijk onder zijn bestuur. Mensen leven 80.000 jaar in harmonie en vrede. De huispriester van koning Samkha is Brahmayus. Zijn vrouw, Brahmavati, is de moeder van Maitreya. (Abegg 1928, 155-56) Behalve het rijk van koning Samkha worden er in de Divyavadana nog drie genoemd. In het verhaal zijn het de koningen van deze rijken,

⁵ Het begrip yupa wordt soms vertaald als paleis (Walshe 1995, 404), soms als offerzuil, pilaar (Leumann 1919, 15 K 12). In de Divyavadana (volgende paragraaf) worden de oorsprong en functie verklaard.

⁶ "Zur Boeddhistischen Apokalyptik" (Abegg 1928, 153, noot 2)

⁷ De legende van de yupa in het levensverhaal van Maitreya zou een aanwijzing kunnen zijn, dat de voorstelling van Maitreya is beïnvloed door de Brahmaanse traditie. (zie hoofdstuk vier, paragraaf 4.7)

⁸ Dit zegt de koning tegen de god Indra, de bouwmeester van de goden

⁹ De Maha-Panada legende eindigt met de mededeling dat de offerzuilen verdwijnen (Abegg gebruikt het woord versenken) in de Ganges. Vervolgens verbindt de Buddha dit verhaalelement met een gebeurtenis in Maitreya's leven. Echter nu zijn diezelfde zuilen in het bezit van koningen, die ze vervolgens als geschenk weggeven om tenslotte te worden vernietigd. Het lijkt er dus op dat hier twee verhaallijnen wat geforceerd met elkaar verbonden worden.

¹⁰ Dit is dus de eerste tekst waar we de Sanskrit naam Maitreya tegenkomen. In de Digha Nikaya wordt hij immers met het Pali equivalent Metteyya aangeduid.

¹¹ De profetie over Maitreya in de Divyavadana stemt soms bijna woordelijk overeen met de Digha Nikaya.,

die de drie prachtige zuilen (yupa's) aan koning Samkha schenken.¹² Deze geeft ze vervolgens door aan huispriester Brahmayus die ze aan zijn zoon Maitreya schenkt. De prachtige, gouden zuilen worden door Brahmanen in stukken geslagen. Dit brengt een ommekeer teweeg in het leven van Maitreya.¹³ Hij wordt zich door deze gebeurtenis bewust van de vergankelijkheid van aardse bezittingen. Maitreya trekt zich terug in het bos en realiseert op diezelfde dag de Verlichting. Op dat moment verdwijnen de zeven kostbare 'schatten' van koning Samkha.¹⁴ Als gevolg hiervan verlaat de koning (en ook zijn vrouw Visakha) het paleis en, begeleid door 80.000 edelen, zondert hij zich, net als Maitreya, af. (Abegg 1928, 156-57)

De Maitreya profetie wordt in de Divyavadana ook verbonden met de legende van Kasyapa. Maitreya bezoekt met een indrukwekkende groep volgelingen (800 miljoen) de Gurupada-berg waar zich de beenderen van Kasyapa bevinden. Kasyapa, destijds een leerling van Gautama de Boeddha, wordt door Maitreya geëerd en geprezen. Een uitgebreide bespreking van dit thema komt in paragraaf 2.2, pagina 39-40 aan de orde.

1.3 De Mahavastu.

De gegevens over Maitreya in de tot dusver genoemde twee teksten zijn, zoals eerder gezegd, tamelijk schamel, geven geen precies beeld van zijn leven en werk en komen in samenhang met andere 'legenden' naar voren. De Mahavastu, de legenden-verzameling van de Lokottaravadin Mahasanghika's, besteedt enkele paragrafen aan de Maitreya-figuur: we vernemen voor het eerst dat zijn persoonlijke naam Ajita is; we horen details over zijn vorige levens; de Boeddha zelf profeteert dat de eerstvolgende Boeddha Maitreya zal zijn.

De inhoud van de Mahavastu

In het hoofdstuk over de vele Boeddha's (Jones 1949, 39-46) vertelt Gautama, de Boeddha aan zijn leerling Maha-Maudgalyayana dat hij in een van zijn vorige levens, als koning¹⁵ de Boeddha Samitavin heeft ontmoet. Toentertijd profeteerde Samitavin dat er in de verre toekomst een Boeddha zou komen met de naam Ajita, stammend uit de Maitreya familie. In de tekst wordt de stad Banhuma als geboorteplaats genoemd, in plaats van Ketumati.¹⁶ (Jones 1949, 42-3) In dit hoofdstuk wordt Maitreya dus voor het eerst binnen de Mahavastu aangekondigd.

Naar aanleiding van een bezoek van Maha-Maudgalyayana aan de Suddhavaśa Deva's, (Jones 1949, 46-52), somt de Boeddha een hoeveelheid Boeddha's op die hij in vorige levens heeft vereerd. De Boeddha verhaalt daarbij over een ontmoeting van koning Vairocana (Maitreya in één van zijn vorige levens) met de Boeddha Suprabhasa. Tijdens deze ontmoeting uit koning Vairocana de wens om in de toekomst een Boeddha te worden.

"Then, Maha-Maudgalyayana, when King Vairocana had seen the exalted Suprabhasa, he experienced a sublime thrill, ecstasy, joy and gladness. For ten thousand years he honoured, venerated, revered, worshipped and esteemed that Exalted One and his community of disciples. ...Then he conceived the thought: 'May I become in some future time a Tathagata, an Arhan, a

¹² Dit is de eerste keer dat er na het verzinken in de Ganges weer over de zuilen wordt gesproken en hier blijken de zuilen aan koningen toe te behoren.

¹³ Een reden voor het vernietigen van de zuilen door de Brahmanen wordt in de tekst niet genoemd. Deze gebeurtenis staat in plaats van de confrontatie van de Buddha met dood, ziekte en ouderdom (Abegg 1928, 156.) In de Chinese en Tibetaanse teksten spelen de zuilen dezelfde rol als in de Divyadana.

¹⁴ De zeven kostbaarheden of schatten zijn even zovele tekenen van zijn status als cakravartin. "the Wheel Treasure, the Elephant Treasure, the Horse Treasure, the Woman Treasure, the Householder Treasure, and, as seventh, the Counsellor Treasure." (Digha Nikaya, Walshe 1985, 395)

¹⁵ De naam van de koning wordt niet genoemd.

¹⁶ In de meeste geschriften wordt Ketumati als geboorteplaats van Maitreya genoemd.

perfect Boeddha, proficient in knowledge and conduct, ... Thus may I preach the dharma ... Thus may I preserve in harmony a community of disciples ... May I become so for the benefit and welfare of mankind, out of compassion for the world, for the sake of the multitude, for the good and well-being of devas and men." ¹⁷ (Jones 1949, 49-50)

In dit verhaal wordt de 'natuurlijke' (eerste) fase van Maitreya's carrière als Bodhisattva (het vereren van en offeren aan een Boeddha) verbonden met fase twee (het ontwaken van de geest van verlichting en het afleggen van een gelofte). Hoewel de koning de wens uit om in de toekomst een Boeddha te worden (fase twee), volgt hierop niet de gebruikelijke bevestiging van een Boeddha (hier Suprabhasa). ¹⁸

De profetie van de Boeddha over Maitreya vinden we in het hoofdstuk over 'vorige Boeddha's'. (Jones 1956, 219-239) Een hele serie Boeddha's, die de Boeddha is voorafgegaan, wordt genoemd. De lijst eindigt met een opsomming van de volgende vijf:

"Kracucchanda proclaimed Konakamuni. Konakamuni proclaimed Kasyapa. Kasyapa proclaimed Sakyamuni. And I who am Sakyamuni have proclaimed Maitreya. Now, when Maitreya will be the Tathagatha the royal capital will be named Ketumati. It will be twelve yojanas long and seven wide. It will be surrounded by seven walls of gold, and encircled by seven rows of palm-trees, bright and beautiful, and made of the seven precious substances." (Jones 1956, 230) In dit verhaal wordt gesuggereerd dat Maitreya zich in de laatste fase van het Bodhisattva pad bevindt en met zekerheid de opvolger van de Boeddha wordt. ¹⁹

In het zelfde hoofdstuk vertelt de Boeddha aan Anandadat Maitreya uit een rijke Brahmanen familie geboren zal worden en het edele pad van een monnik zal gaan. ²⁰

"And then in a brahman's unconquered and rich household, a brahman will renounce his plentiful pleasures and go forth to the religious life."

En in de volgende strofe wordt het verband met Maitreya gelegd:

"In a prosperous household and one well adorned with wisdom Maitreya will appear in the world in a future age." (Jones 1956, 236)

De tekst eindigt wanneer Maitreya, gedurende een drietal bijeenkomsten, een indrukwekkende groep volgelingen naar de Arhatstaat leidt. ²¹

¹⁷ De Buddha voegt hier veelbetekenend aan toe, dat Maitreya toen al 44 kalpa's op het Bodhisattva pad was, voordat hij dit denkbeeld verwierf. (Jones 1949, 50)

¹⁸ Volgens de Mahavastu is de eerste fase de natuurlijke fase (prakrti-carya). In feite is er nog geen sprake van een Bodhisattva carrière. De Bodhicitta, de geest die wenst te streven naar Buddhaschap, heeft zich nog niet ontwikkeld. Centraal in deze fase staat het eer bewijzen aan ouders, kluizenaars, brahmanen en aan de op dat moment levende Buddha. In fase twee, de pranidhana-carya, begint de eigenlijke carrière van een Bodhisattva: de geest van Verlichting is ontwaakt (Bodhi-citta) en de Buddha-in-wording legt zijn Bodhisattva gelofte af. In het derde stadium, de anuloma-carya, betreedt de Bodhisattva daadwerkelijk het pad. Dit pad is een geleidelijk pad en bestaat uit verschillende niveaus (bhūmis), gedurende welke de Bodhisattva allerlei deugden (paramitas) perfectioneert en vermogens ontwikkelt. Het is het pad van een held. In de vierde fase van de Bodhisattva carrière, de anivartana-carya, is het onmogelijk voor een Bodhisattva om nog terug te vallen in een eerder stadium. In dit stadium is hij voorbestemd een Buddha te worden; hij zal door een Buddha gezalfd worden (abhisekha) als onmiddellijke opvolger en tenslotte in Tusita-hemel geboren worden. (Jones 1949, 39, 40, 52) Voor een uitgebreide beschrijving van zijn carrière hier op aarde zie hoofdstuk vier, paragraaf 2.

¹⁹ De verschillende verhalen over Maitreya in de Mahavastu lijken een voorafschaduwung te zijn van de latere Mahayana conceptie van de Bodhisattva en zijn carrière.

²⁰ Buddha's zullen, zoals ook eerder gezegd in hoofdstuk twee, volgens traditie uit een Ksatriya- of Brahmanen familie geboren worden. Maitreya, zo blijkt uit deze tekst, wordt in een Brahmanen familie geboren. (Jones 1956, 237) Dit in tegenstelling tot de Buddha die in een Ksatriya familie werd geboren.

²¹ In deze tekst worden de volgende, indrukwekkende getallen genoemd: bij de eerste bijeenkomst 96 koti's (een koti is tien miljoen) bij de tweede 94 koti's en bij de derde 92 koti's. (Jones 1956, 236)

1.4 Een ontwikkelingsschets

In deze drie teksten kunnen we een zekere 'ontwikkeling' constateren.

In de Cakkavatti-Sihanada Sutta wordt het verhaal over Maitreya in capsulevorm aangeboden. In de tekst staat voor het eerst de naam, het land en de plaats van zijn geboorte. Ook vertelt het Sutta over de 'gouden tijd' waarin Maitreya en de mensen onder koning Samkha leven. Het verhaal over Maitreya in de Divyavadana is al gedetailleerder. We weten nu de namen van zijn ouders en dat hij uit de Brahmanenstand komt. Nieuw is ook het verhaal van de Boeddha over de offerzuilen, dat verbonden wordt met de ommekeer in Maitreya's leven. We vernemen de duur van zijn 'spirituele zoektocht' en de plek waar hij verlichting realiseert. Tenslotte is er de legende met Kasyapa, die we eveneens nog niet in de Cakkavatti-Sihanada Sutta vinden.

In de Mahavastu krijgen we details over Maitreya's vorige levens en zijn persoonlijke naam Ajita. In deze tekst proclameert de Boeddha Maitreya als eerstvolgende Boeddha. De drie teksten bieden echter geen duidelijk perspectief voor een persoonlijke ontmoeting met de Maitreya in de toekomst. Iets wat een belangrijk kenmerk van de nog te bespreken teksten en de Maitreya cultus is.

2. De latere Boeddhistische geschriften

De geschriften die nu aan de orde komen behoren tot de latere Boeddhistische literatuur. (Abegg1928,160) Eén ervan, de Anagatavamsa, is bekend in de oorspronkelijke taal, het Pali. De andere geschriften zijn alleen via Tibetaanse of Chinese vertalingen bekend en opgenomen in hun Canon. De Chinese en Tibetaanse versies zijn voornamelijk vertalingen uit het Sanskrit en in ieder geval één is een vertaling vanuit het Pali. Ze verraden Mahayana invloeden. (zie pagina 56)

Het zijn zelfstandige geschriften, waarin het concept van Maitreya het centrale en organiserend principe is. Ook de titels verwijzen naar Maitreya als centraal onderwerp van aandacht. Een voorkomende titel is 'Maitreya-samiti', dat wil zeggen 'de gemeenschap met Maitreya' of 'de gemeente (Sangha) van Maitreya' (Leumann 1918, 4).²² De inhoud van de verhalen brengt een fundamentele betekenis over aan de gelovige. Nattier (Sponberg 1988, 24) spreekt hier dan liever van 'Maitreya-mythen'.²³ Dit betekent hier specifiek, dat de Maitreya-mythe de mogelijkheid opent tot een persoonlijke ontmoeting tussen Maitreya en de gelovige. De meest gangbare ontmoeting is die waarin de gelovige op aarde deel zal uitmaken van de toekomstige gemeenschap van Maitreya²⁴. Dit ideaal vormt een belangrijk motief voor de verering van Maitreya.

2.1 Anagatavamsa

Zodra men de voorbije levens van de Boeddha's verder gaat uitwerken en persoonlijker gaat maken, is het nog slechts één stap naar een ontwikkeling tot een zelfstandig levensverhaal van Maitreya. In de latere literatuur heeft men dan ook, naast de aaneenschakeling van levensverhalen van de Boeddha's uit het verleden (de Boeddhavamsa en de Mahavastu), ook levensverhalen van de toekomstige Boeddha ontwikkeld. De enige in de oorspronkelijke taal bekende op zichzelf staande

²² Op de vraag van Anandahoe deze Sutra (M 209) genoemd moet worden geeft de Buddha aan dat het geschrift onder verschillende namen bekend zal worden, waaronder die van Maitreyasamiti en Maitreyabodhisambuddha. (Leuman 1919, 280)

²³ Nattier definieert het begrip mythe op algemene wijze als een verhaal dat een fundamentele betekenis overbrengt aan het leven van een gelovige. Dit in tegenstelling tot een legende of 'heldenverhaal'. (Sponberg 1988, 24 en 37 n. 8)

²⁴ Voor de verschillende wijzen waarop de gelovige Maitreya kan ontmoeten zie hoofdstuk vier, paragraaf 3.1, 3.2 en 4.4.

tekst over Maitreya is de Anagatavamsa (de geschiedenis van de toekomstige Boeddha).²⁵ Het is een niet-canonieke Pali tekst, bestaande uit 142 sloka's, waarvan de oorsprong, evenals de precieze datering onbekend is. Volgens Norman (Norman 1983, 161 n. 262) zou de Anagatavamsa niet van een vroegere datum dan Boeddaghosa (vijfde eeuw) zijn.²⁶ Volgens een in de Gandhavamsa vastgelegde overlevering zou de Theravada monnik Kassapa de samensteller zijn geweest van de Anagatavamsa. (Abegg 1928, 160) Hoewel een tekst uit de Theravada traditie, is de Anagatavamsa sterk beïnvloed door het Mahayana Boeddhisme. In de tekst komt dit onder andere tot uiting in het ideaal van de gelovige om te streven naar een ontmoeting met Maitreya (zie pagina 35) en de 'paradijselijke' beschrijving van Ketumati.²⁷

De inhoud van de Anagatavamsa

Sariputra, een belangrijke leerling van de Boeddha, die in deze tekst de bijnaam Upatissa krijgt, verzoekt de Boeddha over de toekomstige Boeddha Maitreya te vertellen. De Boeddha antwoordt als volgt:

"Der gewaltige Schatz heiliger Werke des Ajita²⁸ kann auch mit aller Ausführlichkeit nicht ganz in Worte gefasst werden; doch will ich es dir im einzelnen verkünden. In diesem gegenwärtigen, mit Boeddhas gesegneten Weltzeitalter (bhaddake kappe) wird, noch bevor die zehn Millionen Jahre um sind, ein vollendeter Boeddha mit Namen Metteyya erstehen, reich an religiösem Verdienst, an Weisheit, Wissen, Ruhm und Stärke, ein Ergründer aller Dhammas ..." (Abegg 1928, 161-2)

Het land Jambudvipa en Ketumati²⁹, de hoofdstad van het rijk van koning Samkha, worden in deze tekst als bijna paradijselijke werelden voorgesteld. Bij de vier stadspoorten in Ketumati staan wensbomen, waaraan hemelse kleding, sieraden en de meest kostelijke spijzen groeien. Koning Samkha wordt door de Boeddha geprezen vanwege zijn rechtvaardigheid en zijn wonderbaarlijke vermogens. Het paleis waarin de koning woont, schittert door pracht en praal. Daar staan ook de prachtige, uit edelstenen opgetrokken zuilen, die koning Samkha heeft laten bouwen overeenkomstig de zuilen die eens aan koning Mahapanada³⁰ toebehoorden.

De levensomstandigheden van de mensen die er wonen zijn ook voortreffelijk. De mensen kennen geen armoede. De rijst groeit in overvloed zonder dat er geploegd hoeft te worden. Slechts drie ziekten zijn er: het doen van behoeften, het verlangen naar voedsel en de ouderdom. Er is blijvende vreugde, het hoogste geluk en de levensduur is er tachtigduizend jaar. Mannen, rijk aan geld en

²⁵ Er bestaan verschillende Pali versies van de Anagatavamsa. Eén ervan, in een Birmees handschrift, bevat tevens de geschiedenis van een aantal (zevenentwintig) vorige levens van Metteyya en vormt een soort tegenhanger van de Jataka's. Ook bevat deze tekst een lijst van tien komende Buddha's, met Maitreya als eerste. Tenslotte beschrijft het een aantal daden en deugden, die de mensen helpen om in een toekomstig bestaan Maitreya te ontmoeten. (Abegg 1928, 177-82) Voor een toelichting op de titel van het geschrift lees Leumann 1919, 177-78,

²⁶ Historisch gezien zou dit een reden kunnen zijn om de Anagatavamsa na de Chinese teksten te plaatsen, waarvan de meeste ouder lijken te zijn dan de Anagatavamsa. Ik kies echter voor de volgorde zoals aangegeven in Abegg en Leumann. De reden voor deze volgorde is van inhoudelijke aard: de Chinese teksten zijn uitgebreider en vertonen nog meer Mahayana invloeden dan de Anagatavamsa.

²⁷ De invloed van het Mahayana Boeddhisme op de Anagatavamsa en de Chinese teksten komt in hoofdstuk vier specifiek aan de orde.

²⁸ Ajita betekent onoverwinnelijke of onoverwonnene. Volgens Jaini (Sponberg 1988, 62) verschijnt deze naam voor Maitreya in de Theravada traditie voor het eerst in de Anagatavamsa en wordt ze verbonden met een zekere leerling van de Buddha. (zie ook hoofdstuk vier, paragraaf 2.1)

²⁹ In deze tekst is Ketumati in het verleden Kusavati geweest en niet Varanasi

³⁰ In een noot (Abegg 1928, noot 2, 163) verklaart Abegg dat uit het woordverloop niet duidelijk wordt waar de beschrijving van het paleis (pasada) overgaat in die van de zuil. (yupa) Leumann toont aan (Leumann 1919, 196) dat beide begrippen hier synoniem zijn.

goederen, dragen de mooiste sieraden en kleding en hun hart is vervuld van vrede. De vrouwen zijn, zoals in bijna alle teksten, pas huwbaar als ze 500 jaar zijn. (Abegg 1928, 162-65)

Het leven van Maitreya tot aan het moment van Verlichting

In de stad Ketumati, zo voorspelt de Boeddha aan zijn leerlingen, zal Metteyya in een Brahmanenfamilie worden geboren. Zijn vader heet hier niet Brahmayus, maar Subrahman en is de huispriester van koning Samkha en zijn moeder is Brahmavati. (Abegg, 1928, 173) Zijn persoonlijke naam is Ajita. Als toekomstige Boeddha beschikt Maitreya over de 32 grote en 80 kleine kenmerken van een Mahapurusa. (zie pagina.20) Het meest opvallende element wat betreft het uiterlijk is Maitreya's lichaamslengte: achtentwintig ellen lang.³¹ Uit zijn lichaam komen honderdduizenden lichtstralen tevoorschijn,³² terwijl zijn ogen dag en nacht open zijn en niet gehinderd worden door enige materie, hij kan door alles heen zien. Wanneer Maitreya de voeten optilt, verschijnen lotusbloemen op die plek.

Voor het eerst vernemen we iets over zijn leven van de periode na zijn geboorte tot aan het moment dat hij het 'wereldlijk huis' verlaat. Ook hier vinden we parallellen terug met het levensverhaal van de Boeddha. Voor Maitreya worden vier, van edelstenen gemaakte, paleizen gebouwd. De Bodhisattva Maitreya trouwt met Candamukhi en deze schenkt hem één zoon, Brahmavaddhana. Honderdduizend vrouwen, allen onberispelijk, staan tot zijn beschikking. Gedurende 8000 jaar lang geeft Maitreya zich aan allerlei zintuiglijke genoegens over en geniet tevens grote roem. (Abegg 1928, 166-67)

De Bodhisattva Maitreya verlaat zijn 'huis'

Evenals de Boeddha, wordt Maitreya op een bepaald moment geconfronteerd met de vier 'tekenen' van vergankelijkheid: een oude man, een zieke, een dode en een bedelmonnik.³³ Dit vernietigt onmiddellijk zijn begeerte naar zintuiglijke genot. Vervuld van medelijden besluit hij zijn wereldse leven op te geven en een staat van vrede te zoeken. Na een geestelijke voorbereiding van zeven dagen, verlaat Maitreya het paleis met het doel de eenzaamheid te zoeken. Hij wordt begeleid door een groot aantal vrienden, ministers, familieleden, het leger en een gevolg van duizenden prinses en onderdanen. (Abegg 1928, 167-8) Zittend onder een boom realiseert Maitreya nog diezelfde dag de Verlichting.

De drie bijeenkomsten (abhisamaya)

Tegelijkertijd verlaten ontelbare anderen de 'wereld' om zich bij hem aan te sluiten, waaronder 84 000 Brahmanen. De Boeddha noemt namen van zijn eigen huidige leerlingen, zoals de huisvader Sudhana (dan Sudatta), die zich dan met groot gevolg zullen aansluiten. Direct na zijn realisatie begeeft Maitreya zich naar een park waar hij zijn eerste bijeenkomst houdt en het 'wiel van de leer' (dhammacakka) in beweging zet:

"Dann begibt sich der Jina in den herrlichen Garten Nagavana, der voller Blüten steht, und lässt das unvergleichliche Rad der Lehre (dhammacakka) rollen (das heisst er beginnt seine Predigtstätigkeit); er verkündet den edlen, achtfachen Pfad: (...) Da werden so viele Menschen zusammenkommen,

³¹ In die tijd zullen alle mensen veel langer zijn dan in onze tijdperiode. Het is misschien één van de verklaringen waarom sommige beelden van Maitreya zo groot zijn.

³² In deze tekst (maar ook in die van de Tibetaanse en Chinese teksten) wordt Maitreya voorgesteld als een 'lichtgevend' (soms als de zon zelf) persoon, Iemand die de duisternis in letterlijke en geestelijke zin verdrijft. (voor een bespreking van dit element zie de paragraaf over de Iraanse invloeden op de voorstelling van Maitreya, pagina 54)

³³ In de Divyavadana (zie vorige paragraaf) en in de later te bespreken Chinese versies zijn het de in stukken geslagen zuilen of een juwelen zetel die deze ommekeer bewerkstelligen.

dass sie eine fläche von hundert Yojanas bedecken; dies ist die Glaubensversammlung (parisa) des Weltenherrn, wenn er das Rad der Norm in Bewegung setzt; und Götter in noch grösserer Zahl werden dort den Jina besuchen, und er wird sie myriadenweise (eigentlich zu tausend kotis) aus den Banden (des irdischen Daseins, des Karman) erlösen." (Abegg 1928, 169) Koning Samkha schenkt de gemeenschap van Maitreya als eerbewijs een uit edelstenen bestaand paleis en deelt voedsel aan armen en bedelaars uit. Daarna begeeft hij zich, samen met zijn vrouw en een indrukwekkend gevolg (96 koti's), naar het park waar Maitreya, voor de tweede keer, de vier edele waarheden en het achtvoudig pad verkondigt. Als gevolg hiervan besluiten allen Bhikkhu's (monniken) te worden. In een derde bijeenkomst beantwoordt Maitreya vragen van mensen en goden, waardoor de laatste twijfels verdwijnen en velen (80 koti's) de Arhatstaat realiseren. (Abegg 1928, 170)

Maitreya's status als heilsfiguur, verlosser en leraar

De Boeddha vertelt hoe Maitreya, omringd door volgelingen, al rondreizend velen tot het Boeddhistisch geloof bekeert. Hij doet dit overeenkomstig de aspiratie, het niveau en de staat van hun verdiensten:

"Den einen weicht er in die (drei) Zufluchten ein, ³⁴... den andern in die fünf Forderungen der sittlichen Zucht ³⁵, wieder einen andern in die zehn Heilszustände ..." (Abegg 1928, 172) ³⁶

Hij maakt daarbij gebruik van zijn bovennatuurlijke vermogens. Met zijn geestesoog ziet hij wie 'rijp' is, ³⁷ dat wil zeggen een bepaalde geestestoestand heeft bereikt als gevolg van het verwerven van verdiensten, om een stap te zetten op het pad van de Dharma. Het uiteindelijke ideaal is het bereiken van de Arhat-staat, die velen als gevolg van de ontmoeting met Maitreya daadwerkelijk bereiken. Zijn status wordt als volgt omschreven:

"Verehrt von den Bhikkhus wie ein Naga von untadeligen Nagas³⁸, ein Geretterer von Geretteten, die den Frieden gefunden, zusammen mit Scharen von Jüngern wird der mitleidsvolle Metteyya, der trefflichste der Menschen viele Wesen samt Göttern zum Heil und zum Frieden führen, und lehrend durch Dörfer und Städte wandern. ... Zum Heil aller Wesen, der Beschützer wie der Schutzlosen, alle erweckend, die zu erwecken sind, wird der Jina auf die Wanderschaft gehen. (Abegg 1928, 171-2)

Net als de historische Boeddha wordt Maitreya omringd door lievelingsleerlingen, zowel mannelijke (Siha) als vrouwelijke (Paduma en Sumana).

Maitreya's sterven

Maitreya's sterven is wonderbaarlijk: hij verlaat de aarde in de vorm van een vuurkegel, achterlatend het schip van de Dharma. De wijze waarop benadrukt zijn bijna 'goddelijke' status,. Niets horen we over gebreken bij het ouder worden, over ziek zijn, zoals bij de historische Boeddha.

"Nachdem er die Wesen, deren Geist (zur Bekehrung) reif ist, bekehrt hat, und die übrigen, denen die (vier heiligen) Wahrheiten noch nicht gelehrt worden sind, über den rechten und falschen Weg (maggamagga) unterwiesen hat, und zum Wohle der Wesen für die kommenden Geschlechter eine Fackel des Dhamma, ein Schiff des Dhamma, einen Spiegel des Dhamma und ein heilendes Kraut hinterlassen hat, wird er, umgeben von seiner eifrigen und vortrefflichen Jüngerschar wie eine

³⁴ Toevlucht nemen tot de Buddha, de Dharma en de Sangha.

³⁵ sila: niet doden, niet stelen, kuisheid bewaren, de waarheid spreken en alcoholische dranken vermijden.

³⁶ o.a. Kusala, gelegenheden om morele verdiensten te verwerven; dana, het geven van voedsel; sila, zedelijke deugden ontwikkelen; bhavana, meditatie; apaciti, verering; savana aanhoren van de leer; patti-anupadana, niet hangen aan de wereld. (Abegg 1928, 172, noot 4)

³⁷ In dit geschrift (alsook in de Chinese geschriften) is de persoonlijke inzet van de gelovige van groot belang voor de weg van bevrijding. Maitreya kan alleen diegenen die 'gerijpt' zijn, bereiken en naar verlossing leiden.

³⁸ Een slangen-demon; deze speelt in de Boeddhistische mythologie een grote rol. Ze beschikken over bovennatuurlijke vermogens en zijn bevriend met de goden. (Abegg 1928, 171, noot vijf)

Feuergarbe in Flammen aufgehen und dann verlöschen (nibbayissati, d.h. ins Nirvana eingehen), der Jina." (Abegg 1928, 176)

Het perspectief op een mogelijke ontmoeting met Maitreya.

Volgens de Anagatavamsa zal de leer van Maitreya 180.000 jaar blijven bestaan. In vergelijking met de leer van de Boeddha (volgens sommige overleveringen 5000 jaar) een bijzonder lange tijd. De Boeddha doet een oproep aan alle aanwezigen om goede verdiensten te verwerven. De reden die hij hiervoor geeft, is van groot belang voor het perspectief van de gelovige en de cultus die rondom Maitreya ontstaat. Door goede verdiensten te verwerven, bestaat de mogelijkheid om in de tijd van Maitreya te worden wedergeboren en hem persoonlijk te ontmoeten.³⁹ Zo scheidt de gelovige de meest gunstige voorwaarden voor het realiseren van de Arhatstaat:

"Schwer zu finden ist ein Mann von edler Art, nicht überall wird ein solcher geboren; wo er aber ersteht, der Weise, da wird sein Geschlecht wohl gedeihen. Deshalb strengt euch hier (in diesem Leben) aufs höchste an, auf dass ihr den Boeddha Metteyya erschauet. Mönche und Nonnen, Laienbrüder und Laienschwestern, die eifrig Gutes tun und die grosse, herrliche Boeddha-Verehrung ausüben, werden die glückliche Gemeinde (Metteyyas) sehen zu ihrer Zeit, samt den Göttern. Übet Keuschheit, spendet Gaben nach Würdigkeit (des Empfängers)! Haltet die Fasttage! ... Wenn ihr euch schon hier (in diesem Leben) das Heil (kusalam) bereitet, werdet ihr des Leidens Ende herbeiführen." (Abegg 1928, 177)

2.2 De Maitreya geschriften van de Chinese Canon

Dat de voorstellingen over het leven van Maitreya, zoals ze zijn beschreven in bovengenoemde geschriften, niet de enige zijn, tonen de Tibetaanse en Chinese geschriften. Deze teksten zijn vertalingen van verloren Sanskrit en Pali werken en in oorsprong van Indische bodem. De Tibetaanse en Chinese versies van de Maitreya-legenden bezitten qua inhoud ten opzichte van elkaar veel overeenkomsten en komen deels, zelfs bijna woordelijk, overeen (Abegg 1928, 184).⁴⁰ De Kanjur (de Tibetaanse Boeddhistische canon)⁴¹ bevat vier zelfstandige geschriften die het toekomstige leven van Maitreya als onderwerp hebben.⁴² In de Chinese Canon vinden we ook vier Maitreya geschriften.⁴³ Abegg maakt niet duidelijk of de Chinese en Tibetaanse vertalingen op dezelfde vier Indische traktaten berusten of dat er meer traktaten aan ten grondslag liggen waarvan een deel wel en een deel niet gemeenschappelijk is.

De Chinese teksten

³⁹ De 'hier-later' versie van Nattier (Sponberg 1988, 26) Voor een bespreking van de wijze waarop de gelovige Maitreya kan ontmoeten zie hoofdstuk vier paragraaf 3.1, 3.2 en 4.4.

⁴⁰ In de bespreking van de Maitreya legende laat ik de Tibetaanse versies buiten beschouwing. Enerzijds is dit om mij te beperken met betrekking tot de literatuurkeuze, anderzijds omdat de teksten volgens Abegg/ Leumann veel overeenkomsten met elkaar hebben.

⁴¹ De Kanjur is de Tibetaanse Boeddhistische Canon, die een groot aantal oorspronkelijke sutra's en tantra's bevat, die uit Indische bronnen vertaald zijn.

⁴² De titels van de vier geschriften zijn: Maitreya-Prasthanasutra, Maitreya Sutra en Maitreya Vyakarana. Deze drie zijn uit het Sanskrit vertaald, De vierde tekst (de tweede Maitri Sutra) wordt uitdrukkelijk geduid als een vertaling uit het Pali. De technische uitdrukking in het Boeddhisme voor Vyakarana is het profeteren van een Buddha aan een Bodhisattva, dat hij (de Bodhisattva) eens een Buddha zal worden; hier het profeteren van Maitreya.

⁴³ De vier werken krijgen van Leumann nummers, overeenkomstig een catalogus van Nanjio. De vier teksten zijn door Leumann met hulp van dr. Kaikioku Watanabe toegankelijk gemaakt. (Leumann 1919, 6)

De oorspronkelijke Sanskrit titel van de eerste tekst (M 205) zou Maitreya-vyakarana (de profetie over Maitreya) kunnen zijn geweest, maar dat is niet met zekerheid uit de Chinese woordelijke inhoud af te leiden.⁴⁴ Het werk is bijna geheel in proza-vorm geschreven. Het is vertaald vanuit het Sanskrit in het Chinees door Kumarajiva tussen 384 en 417 na Christus. (Leumann 1919, 227-36)

De tweede tekst (M 207) krijgt dezelfde Sanskrit titel als de eerste, namelijk Maitreya-vyakarana. Het is de jongste tekst en is vertaald door I-tsing in 701 na Christus. Het is in tegenstelling tot M 205 in versvorm geschreven (Leumann 1919, 237-54).

De derde tekst (M 208), de oudste Chinese versie van de Maitreya- legende, is door Dharmaraksa vertaald tussen 265 en 316 na Christus. Deze tekst heeft volgens Leumann niet zo'n grote waarde als de andere twee. Dat geldt ook voor een tweede, door Kumarajiva vertaalde, tekst (M 209).

Buiten deze vier teksten noemt Abegg een vijfde tekst. Deze gaat over de wedergeboorte van de Bodhisattva Maitreya in Tusita-hemel⁴⁵

De beschrijving van de inhoud

De teksten beginnen over het algemeen met de traditionele openingszin van het Sutra 'aldus heb ik gehoord', maar de spreker is hier Sariputra en niet "nanda. (behalve in M 208) Sariputra verzoekt de Boeddha te vertellen over de toekomstige Boeddha. Opvallend is dat Sariputra het verzoek uit medelijden met de mensen doet.⁴⁶ Nieuw in deze serie teksten is Sariputra's directe vraag wat te moeten doen om Maitreya in de toekomst te kunnen ontmoeten.

"O, Herr, es wird in verschiedenen Sutra's gelehrt, dass Maitreya in die Welt kommen und ein Boeddha werden wird. Ich möchte ausführlich Maitreya's Vorzüglichkeit und seine Wunderkräfte und die Schönheit seines Landes geschildert hören. Durch welches dana, welches sila, welches jñana kann ein lebendes Wesen Maitreya zu Gesichte bekommen" (Leumann 1919, 227)

De levensomstandigheden ten tijde van Maitreya

De Indische Maitreya teksten, die aan de Chinese vertalingen ten grondslag liggen, zijn uitvoeriger in de beschrijving van de levensomstandigheden en het verhaal van Maitreya dan de Anagatavamsa. (vooral tekst M 209). In alle teksten vinden we, in tegenstelling tot de Anagatavamsa en gedetailleerder dan in de Divyavadana, de Kasyapa-legende terug (M 205 (70-73))⁴⁷. Nog fantastischer dan in de Anagatavamsa worden de 'paradijselijke' wereld van het land Jambudvīpa en de hoofdstad Ketumati beschreven. (4-8 en 24-28)⁴⁸

De aarde is er zo glad als een spiegel en rijst groeit vanzelf. De regen komt precies op tijd en in de juiste mate en onkruid bestaat niet. Het water van de rivieren is geneeskrachtig. In de stad staan juwelen-zuilen die zoveel licht stralen dat er 's nachts geen duisternis is. (16) Daken, vensters en deuren bestaan uit zeven juwelen. (14) Straten zijn bedekt met zand van goud (17) en de aarde opent zich vanzelf om alle afval in zich op te nemen. (20) Ook hier worden mensen gemiddeld 80.000/84.000 jaar en kennen slechts drie ziekten. De mensen gaan uit eigen beweging naar een plek om te sterven. Ze zijn vol medelijden, altijd nederig (23) en hebben door hun deugden vele goede verdiensten verworven (punya-guna's). (12) De mensen die hier wonen kennen geen begeerte en als gevolg daarvan hoeft koning Samkha zijn schatkamers (kosa's) niet te bewaken. (Leumann 1919, 227-229) Net zoals in de eerdergenoemde teksten (Digha-Nikaya, Divyavadana, Anagatavamsa) worden

⁴⁴ De letterlijke vertaling luidt "sutra door Buddha gesproken over Maitreya's afkomst om in deze wereld geboren te worden" (Abegg 1928, noot 2, 184)

⁴⁵ Deze tekst bevindt zich in de Peking Canon (Abegg 1928, noot 3, 184)

⁴⁶ Zie ook hoofdstuk vier, pagina 56 (Mahayana invloeden in de besproken teksten).

⁴⁷ De getallen tussen haakjes verwijzen naar de nummering van tekstgedeelten uit de vertaalde teksten van Leumann. Hier verwijzen de getallen naar de M 205 (Leumann 1919, 227)

⁴⁸ Onder invloed van het Mahayana Boeddhisme ('Pure Land' traditie) ontwikkelt Ketumati zich steeds meer in de richting van een 'hemels paradijs', zoals bijvoorbeeld Sukhavati waar de hemelse Buddha Amitabha verblijft.

de macht, rijkdom en eigenschappen van koning Samkha door de Boeddha geprezen. Koning Samkha's status als cakravartin wordt gesymboliseerd door het bezit van de zeven 'juwelen'.

Van geboorte tot aan de Verlichting

In de Chinese teksten is Subrahman de vader van Maitreya en Brahmavati zijn moeder. De geschiedenis van Maitreya's geboorte is in een aantal teksten (M 207 en M 209) bijna een kopie van het modelverhaal van Gautama, de Boeddha. (hoofdstuk één) De Bodhisattva Maitreya verblijft in Tusita-hemel en kijkt uit naar geschikte ouders voor zijn laatste leven. Zijn moeder zal, evenals de moeder van de Boeddha, naar een boomgaard gaan en staande bevallen van Maitreya. Hij komt uit de rechterzijde en nauwelijks geboren doet hij zeven stappen, kijkt in de tien hemelrichtingen en spreekt de volgende woorden:

"Dies ist mein letzter Leib; ich werde das Nirvana erlangen, wo es keine Geburt mehr gibt." (Leumann 1919, 240)

Maitreya bezit, als in alle teksten, de 112 kenmerken van een cakravartin. Zijn lichaamslengte is hier echter nog indrukwekkender, namelijk duizend voet. Opvallend in bijna alle teksten (o.a. M 209) is de vergelijking van Maitreya met zon- en lichtelementen:

"Seine Strahlen leuchten nach allen vier Seiten je 100 Meilen weit; die Strahlen von Sonne, Mond und Juwelen leuchten nicht mehr in diesem Gebiet, weil des Boeddha Strahlen die höchsten sind." (Leumann 1919, 230)

In tekst M 209 verkondigen talloze goden, vlak na Maitreya's verlichting, dat de 'Boeddha-zon' (Maitreya) is verschenen. In deze serie teksten vernemen we niets over zijn periode als Bodhisattva, van na zijn geboorte tot aan het moment dat hij met de vergankelijkheid wordt geconfronteerd.

De confrontatie met de vergankelijkheid

Opvallend is dat de Chinese teksten Maitreya's medelijden en afschuw van samsara als eerste motief noemen om zijn 'werelds huis' te verlaten en monnik te worden. Pas daarna wordt gesproken over de gebeurtenis, die daadwerkelijk leidt tot vertrek.

"Der Bodhisattva Maitreya erkennt die in der Welt von den fünf kama's her drohenden Gefahren und sieht, wie die Lebenden Wesen im Samsara versunken und in trauriger Lage sind. Infolge solch richtiger Wahrnehmungen wünscht er nicht, im Hause zu bleiben." (Leumann 1919, 230-1)

In twee teksten (M 205 en 209) vormt het in stukken slaan van een juwelen zetel de aanleiding om het paleis te verlaten.⁴⁹ Koning Samkha schenkt Maitreya deze juwelen zetel, die hij op zijn beurt aan Brahmanen schenkt. Deze slaan de zetel in stukken en verdelen hem. Het doet Maitreya beseffen dat alles vergankelijk is. Na een korte periode van overdenken besluit hij het paleis te verlaten, zet zich onder een boom en verwerft (net als in de andere teksten) in één dag de hoogste realisatie.

De periode na zijn verlichting

Alle goden, Naga's en Yaksa's bewijzen Maitreya eer na zijn realisatie, zelfs de Mara koning Mahasena. Het regent hemelse bloemen en de 'trisahasramahas' (drieduizend werelden) beven zesmaal. In één tekst (M 209) verzoeken ontelbare goden uit even zovele werelden Maitreya tot viermaal toe om het Dharma-wiel in het beweging te zetten. (Dharmacakra-pravartana) Op het moment dat Maitreya verlichting realiseert, besluiten vele mensen hun huis te verlaten en als een Brahmacharya (religieus persoon) te gaan leven, uit angst voor samsara. (M 209, 46) De belangrijkste, met naam genoemde, zijn koning Samkha, zijn echtgenote Syamavati (Visakha in de tijd van de Boeddha) en zijn troonopvolger Devarupa (Devasana), ieder met 84.000 onderdanen. Allen sluiten zich bij Maitreya aan en vormen de geloofsgemeenschap.

⁴⁹ In tekst M 207 zijn het juwelen zuilen

De geloofsgemeenschap van Maitreya (Sangha)

Maitreya's gemeenschap bestaat al gauw uit miljoenen volgelingen, als gevolg van zijn preken. Hij houdt (naar traditie) drie bijeenkomsten, als gevolg waarvan tallozen de Arhatstaat bereiken. In de eerste bijeenkomst bereiken 960 miljoen (96 koti's) mensen de Arhatstaat. In de tweede en derde bijeenkomst respectievelijk 940 en 920 miljoen mensen. (M 205, 62-64) Na deze bijeenkomsten gaat Maitreya met zijn gevolg de hoofdstad Ketumati binnen om aalmoezen te verzamelen. Vele goden gaan met hem mee om hem eer te bewijzen en vertonen daarbij de meest wonderbaarlijke vermogens. (M 205, 66-67)

In een tweetal teksten (M 205 en M 208) is het Mara⁵⁰ zelf, overwonnen door Maitreya, die de mensen oproept om zich met grote inspanning aan de bevrijdingsweg te wijden:

"Ihr sollt mit richtigen Mitteln fleissig den marga suchen, sollt nicht das Dharma-ziel verfehlen und nicht (dem Reiche von) Geburt und Tod euch hingeben. Solch ein grosser Meister, der die Leiden aufheben wird, ist sehr schwer zu finden. Ihr sollt ewig den Nirvana-Frieden anstreben mit fester Entschlossenheit." (Leumann 1919, 235)

Maitreya prijst de Boeddha en zijn leerlingen

In de Chinese teksten prijst en bewondert Maitreya Gautama, de Boeddha. Hij geeft aan hoe de Boeddha onder zeer moeilijke omstandigheden heeft moeten werken. Het was een 'oorlogstijd' (Kali-periode) waarin mensen gierig, boos en onwetend waren. Het was een periode, waarin de levensduur slechts honderd jaar was en waar Brahmanen, vaders en moeders niet werden vereerd. (Leumann 1919, 233) Vervuld van medelijden heeft de Boeddha Maitreya's leerlingen voorbereid op het pad van bevrijding:

"Der mit Nachsicht und Ausdauer versehene grosse Führer (de Boeddha, red.) hat ausgezeichnet in der fünffach-schmutzigen bösen Welt die schlechten Wesen unterwiesen und zur Reife gebracht und darauf vorbereitet, dass sie den Boeddha (Maitreya) sehen können." (Leumann 1919, 270)

Maitreya looft ook de leerlingen van de Boeddha (nu Maitreya's eigen leerlingen). Zij hebben ten tijde van de Boeddha onder zeer moeilijke omstandigheden grote verdiensten verworven. Maitreya somt een aantal verdiensten van hen op: het lezen van heilige teksten, het geven van kleding en voedsel, het vereren van Boeddha's met reukwaar, vlaggen en bloemen, het verzachten van leed, het bouwen van Stupa's en het vereren van relikwieën. (Leumann 1919, 232) Door deze verdiensten zijn ze nu samen met Maitreya en kunnen ze gered worden

De ontmoeting van Maitreya met Kasyapa

In de Divyavadana wordt voor het eerst over de 'ontmoeting' van Maitreya met Kasyapa gesproken.⁵¹ (pagina 28) Maitreya gaat naar de Gurupada-berg,⁵² opent deze op wonderbaarlijke wijze en toont aan de miljoenen volgelingen het intact gebleven skelet van Kasyapa. Door de geringe grootte van het skelet, in vergelijking met de reuzenafmeting van Maitreya, kan Maitreya de beenderen op één hand leggen. De grootte van Kasyapa's beenderen wekt verbazing en ongeloof op. In de Divyavadana, in tegenstelling tot in enkele Chinese teksten, wordt Kasyapa niet tot leven gewekt om

⁵⁰ Mara verpersoonlijkt 'Samsara'; de krachten van wedergeboorte en dood en in meer morele zin die van het kwaad.

⁵¹ In de Brahmana-Avadana van de Divyavadana wijst de Buddha aan Ananda de plaats waar de beenderen van Buddha Kasyapa liggen om ze de Bhiksus te tonen (uit Abegg 1928, 157 n.3) In de Maitreya-Avadana van de Divyavadana zien we een parallel versie. Hier is Kasyapa echter een leerling van Gautama, de Buddha. Het invoegen van zulke elementen in de Maitreya legende zou als legitimatie kunnen dienen voor relikverering.

⁵² Zo wordt de berg uit verering voor de daarin rustende Kasyapa genoemd. Gewoonlijk heet zij Kukkuṭapadagiri (hanenkam-berg), vanwege de drie-puntige top. (Abegg 1928, 157)

zijn wonderbaarlijke vermogens of zijn kennis van de Sutra's te demonstreren. Wel roemt en prijst Maitreya Kasyapa als een voortreffelijk leerling van Gautama, de Boeddha.

De Kasyapa-legende verschijnt uitgebreider en gedetailleerder in de Chinese teksten. (behalve in M 207) In de tekst van Dharmaraksa (M 208) vertelt de Boeddha, kort voor zijn dood, aan zijn leerlingen dat Kasyapa het Parinirvana niet binnen zal gaan, maar dat hij het verschijnen van Boeddha Maitreya zal afwachten om deze te helpen. In de M 208 zijn het Yaksa's die de berg waar het lichaam van Kasyapa ligt openen. Maitreya neemt het 'samghati' kleed⁵³ van het lichaam van Kasyapa en trekt dit aan.⁵⁴ Op hetzelfde moment verdwijnt het lichaam van Kasyapa.

De tekst van Kumarajiva (M 209) is de meest uitgebreide versie. Hier gaat Maitreya op verzoek van Sakra naar de Grdhrakuta-berg waar (Maha) Kasyapa in meditatieve trance (ksina- of pariksina dhyana)⁵⁵ verblijft. Een zekere MahaBrahman brengt Kasyapa met olie tot 'leven'. Deze overhandigt Maitreya het samghati-kleed met de woorden:

"Der grosse Meister Sakyamuni, der tathagata arhat samyak-samBoeddha, hat zur Zeit seines Hinscheiden mich mit diesem Dharma-kleid betraut, dass ich es dem Herrn (Maitreya) übergebe. (Leumann 1919, 276)

Zijn geringe grootte wekt bij alle volgelingen verbazing en twijfel over Kasyapa's vermogens op.⁵⁶ Maitreya berispt zijn leerlingen hierover en prijst Kasyapa. Op verzoek van Maitreya citeert Kasyapa de Sutra's en toont wonderbaarlijke vermogens: in de lucht maakt hij zich groot en klein, hij verschijnt en verdwijnt in alle richtingen, enz. Als gevolg van deze wonderen realiseren 800 miljoen mensen de Arhatstaat, terwijl vele anderen verlangen het pad naar verlichting te gaan. (Leumann 1919, 277-8)

Het afscheid van Maitreya

Over de periode vlak vóór zijn sterven wordt weinig meegedeeld. Eén tekst vertelt dat na zijn sterven zijn lichaam wordt verbrand en dat de dan heersende koning 84.000 Stupa's laat bouwen om Maitreya's as in te bewaren. (M 209, 110) De teksten verschillen wat betreft Maitreya's levensduur. De meeste spreken van 60.000 en één tekst (M 208) van 80.000 jaar. Jaren, waarin hij nog miljoenen mensen uit de 'stroom van samsara' leidt. De leer blijft, ook afhankelijk van verschillen in de teksten, nog 60.000 of 80.000 jaar na Maitreya's dood bewaard.. In de laatste tekst (M 209) wordt nog een onderscheid gemaakt tussen sad-dharma (zuivere dharma) en pratibimba-dharma (schijn-dharma), waarvan de duur respectievelijk 60.000 en 20.000 jaar is.⁵⁷ (Leumann 1919, 279)

Het toekomstideaal van de gelovige: Maitreya-Samiti

Overeenkomstig de Anagatavamsa spoort de Boeddha zijn leerlingen aan om met grote ijver en vastberadenheid goede verdiensten te verwerven, opdat ze in de toekomst Maitreya zullen ontmoeten:

⁵³ Het samghati kleed is het gewaad dat monniken als overkleed dragen. (Kim 1997, 379)

⁵⁴ Het aantrekken van het monnikskleed (samghati) door Maitreya (M 208) of het door Kasyapa overdragen van het kleed aan Maitreya (M 209), legitimeert Maitreya als opvolger van de Buddha. In een reisverslag van Hsüan Tsang lezen we dat wanneer de Buddha op het punt staat Nirvana binnen te gaan hij zich richt tot zijn leerling Kasyapa met de volgende woorden: "Through many kalpas I have undergone painful penances for the sake of all that lives, seeking the highest form of religion. What I have all along prayed for I have now obtained to the full. Now, as I am desirous to die (enter Mahanirvana), I lay on you the charge of the Dharma Pitaka. Keep and disseminate (this doctrine) without loss or diminution. The golden-tissued Kashaya robe given me by my foster-mother. I bid you keep and deliver to Maitreya when he has completed the condition of Buddha." (Beal 1884, vol. II 143)

⁵⁵ Leumann voegt er nog tussen haakjes aan toe pariksina- dhyana. (Leumann 1919, 276)

⁵⁶ Het kleed bedekt hier slechts de beide vingers van Maitreya's rechter- en linkerhand.

⁵⁷ Dit houdt verband met de idee dat de leer, net als al het andere, aan verval (zuiverheid) onderhevig is.

"Wer an meinen Dharma mit eifrigem Geiste glaubt, der wird (einst) am Tage der Geburt des Maitreya ihn verehren (können). Wer vernünftig und klug ist und solches hört, der freut sich und wünscht, (dereinst) mit Maitreya zusammen zu sein. Wer die Erlösung anstrebt und (einst) der Nagapuspa-Versammlung (des Maitreya) anzugehören wünscht, der soll immer die drei Juwelen verehren und niemals nachlässig sein." (Leumann 1919, 243)

2.3 Afsluiting

Van de twee groepen teksten die in dit hoofdstuk zijn besproken, de 'vroegste geschriften' en de 'latere Boeddhistische literatuur', zijn de afzonderlijke teksten alle van Indische afkomst. Ze vormen tezamen de Maitreya legende zoals die zich vanaf de vroegste fase heeft ontwikkeld. Eén tekst, die zowel bij Leumann als bij Abegg uitvoerig besproken wordt, is hier niet opgenomen, omdat ze afkomstig is uit het Centraal-Aziatische gebied.⁵⁸ Een derde groep teksten komt in het eerste deel van hoofdstuk vier aan de orde. Ze compliceren en differentiëren de voorstelling, rol en status van Maitreya, in vergelijking met de eerste twee series teksten. Het tweede deel van hoofdstuk vier bevat een aantal ideeën ten aanzien van het ontstaan en de ontwikkeling van de Maitreya-legende.

⁵⁸ Het is een tekst met Perzische invloeden. Met de verbreiding van het Mahayana-Boeddhisme in Centraal-Azië zijn de profetieën over het leven van Maitreya in talrijke geschriften opgenomen, waar zij grotendeels fragmentarisch naar voren komen en geen volledig beeld geven van de Maitreya-legende. Volledig bewaard is daarentegen een Boeddhistisch Messiasgedicht in de Middel-Iraanse taal (Sakisch (=Khotancees), in het gebied rondom Khotan). De volledige titel luidt 'Maitreya Samiti', het toekomst ideaal van de Boeddhisten. (Abegg 1928, 193 n. 2) Daar dit gedicht ontstaan is in Iraans gebied, toont ze nog duidelijker als de reeds behandelde teksten de invloed van de Iraanse lichtreligie op de voorstellingen van Maitreya. De vertelling van het Sakische Maitreya gedicht sluit zich voor het overige nauw aan bij de Anagatavamsa, maar brengt echter veelvuldig wonderlijke trekken naar voren (Abegg 1946, 25).

Net zoals al de andere teksten wordt de verhandeling over Maitreya in de mond van de Buddha gelegd. In deze beschrijving is ze echter tegelijkertijd van een natuurlijke en passende achtergrond voorzien. Daar geeft de Buddha de leerlingen bij zijn afscheidsrede een blik in de toekomst en vertelt hij ons over zijn opvolger. De Maitreya legende is op een logische wijze geïntegreerd in het Parinirvana verhaal. Samen vormen ze een onderdeel van een nog groter werk. (Leumann 1918, 4)

